

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Cranberry's & konijnen: over eilandcultuur

van Ginkel, R.

Publication date

2010

Document Version

Final published version

Published in

Het alledaagse leven: tradities & trends in Nederland

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van Ginkel, R. (2010). Cranberry's & konijnen: over eilandcultuur. In J. de Bruijn, C. van der Heijden, S. Reijnders, & I. Strouken (Eds.), *Het alledaagse leven: tradities & trends in Nederland* (pp. 1003-1030). Waanders.

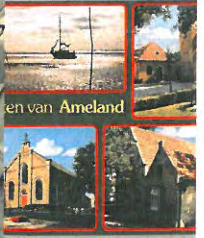
General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

Cranberry's & konijnen

Waanders Uitgevers
Nederlands Centrum voor Volkscultuur
i.s.m. het Nederlands Openluchtmuseum en het Meertens Instituut

Cympen, warme kleding en schoon ondergoed in de rugzak. De zuigende werking van het slik, de machtige kracht van het zeewater en de opluchting als na enkele uren ploeteren de overkant in zicht is. Wie eenmaal deelgenomen heeft aan een wadlooptocht, zal die sensatie niet snel vergeten. Niet voor niets noemde de schrijver W.F. Hermans het een vorm van 'alpinisme in twee dimensies'. De bergen ontbreken, maar de werking van eb en vloed doen velen de nietigheid van de mens beseffen. Desondanks ondernemen elk jaar vele duizenden de overtocht – onder deskundige begeleiding van een gids. Zelfstandig het Wad opgaan is niet toegestaan. (ANP/Ruben Schipper)

Op de rechter pagina: Een Amelander tafel met een tafereel van de aanbedding van de drie koningen, uiting van de Amelander wooncultuur. (FM)

Cranberry's & konijnen

Over eilandcultuur

Op het eerste gezicht lijken Nederlanders weinig op te hebben met eilanden. Het ene na het andere eiland is immers door menselijk ingrijpen aan het vasteland geklonken. Schokland, Wieringen, Urk, Marken, de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden: ze werden alle omwille van de veiligheid en de 'vooruitgang' voormalig of schiereiland. Als het aan waterbouwers had gelegen, zou datzelfde lot de Waddeneilanden beschoren zijn geweest. Nog in 2008 opperde een door de gemeente Den Helder ingehuurd adviseur om Texel via een tunnel met de marinestad te verbinden, een snood maar weinig realistisch idee dat gelukkig snel afgewend kon worden. Texelaars protesteerden massaal: zij wensten eilanders te blijven. Wieringers willen en zullen dat weer worden. Zelfs op veel vroegere eilanden is het eilandgevoel intact gebleven. Daar bestaat, net als op het handvol 'echte', geheel door zee omspoelde eilanden, volgens de eigen bevolking nog steeds een eilandcultuur.

Maar wat is een 'eilandcultuur'? Als we afgaan op een oude editie van de *Van Dale* zijn er twee betekenissen: 1. eigen cultuur van eilandbewoners; 2. bedrijfscultuur die gekenmerkt wordt door gebrek aan openheid voor invloeden van buitenaf. De laatstgenoemde omschrijving heeft een negatieve bijklank die in de eerstgenoemde vaak geïmpliceerd is. Hoe daar vroeger over werd gedacht komt duidelijk naar voren in de volgende ontboezeming, verschenen in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van 1830: 'Over het

Regelmatige veerdiensten onderhouden niet alleen de verbindingen tussen het vasteland en de eilanden, maar ook tussen de eilanden onderling. Rederij De Vriendschap zorgt voor de seizoensgebonden lijn Texel-Vlieland; rederij Doeksen vaart van Vlieland naar Terschelling. Vooral toeristen die naar het voorbeeld van het Griekse eilandtoerisme willen 'eilandhoppen' maken er gebruik van. Een aanlegsteiger zorgt ervoor dat de mensen die op Texel aan boord willen gaan, droge voeten houden. (RG)

algemeen heb ik opgemerkt, en heb dit trouwens bij eigene ondervinding, welk een hoogst ongunstig denkbeeld men meestal zich van een Eiland vormt. ... Opgevoed in een kring en op eene plaats, waar men hoegenaamd geen eigenlijk denkbeeld van zee of eiland had, waar alwat zee heette reeds eenen zekeren afschrik inboezemde, was het mij een wonderlijk denkbeeld, toen ik, om gewigtige redenen, mij naar een *Eiland* moest begeven, en aldaar eenigen tijd vertoeven! Een denkbeeld van bekrompenheid van plaats; barheid van oord; een klein plekje gronds, van waar men steeds de oneindige zee voor oog en hand; onbeschaafdheid van zeden...'

Eilanden als beschavingsbron

Toch bestond er destijds ook een onbedwingbare fascinatie voor eilanden. Onder invloed van de

Romantiek en het opkomende nationalisme gingen schrijvers, kunstenaars, reizigers en geleerden begin 19de eeuw op zoek naar Nederlanders die 'het echte Nederland' vertegenwoordigden. Zij kregen een warme belangstelling voor eilandbewoners, die in hun ogen de ware nationale volksaard vertegenwoordigden. Eilanden vormden, zo vonden zij, een Arcadië, waar armoede weliswaar troef was, maar waar tegelijkertijd sprake was van saamhorigheid en deugdzaamheid, godsdienstzin, arbeidzaamheid, zindelijkheid, een ongekunsteld bestaan en een grote innerlijke beschaving. Zij geloofden dat er onverbasterde restanten gevonden konden worden van een cultuur die ver in de tijd terugreikte. De tijd leek er zelfs stil te hebben gestaan en eilanders zouden nog als in primitieve tijden leven. Wie het exotische wilde aanschouwen, kon daarom volstaan met een reis naar nabijgelegen

kusten. De Fransman Alphonse Esquiros schreef in 1858 bijvoorbeeld: 'Ten gevolge hunner afzondering zijn de bewoners van het eiland Marken gebleven in den toestand waarin zij zich bevonden, toen het eiland bevolkt werd'. Waarnemers zongen de lof van het roemrijke verleden, oude tradities, zeden en gebruiken, deugden en moraal, kunsten en cultuuruitingen, waarbij ze eilanden ten voorbeeld stelden aan stedelingen, wier beschaving gekunsteld en dus onecht was.

Wereldtentoonstelling

Trok de eilandcultuur van Marken de aandacht van menige folklorist, kunstenaar en museumconservator, datzelfde gold voor de materiële cultuur van de Zeeuwse eilanden, in het bijzonder de streekdracht. Aan het eind van de 19de eeuw werd die op wereldtentoonstellingen geëxposeerd om zo het nationaal eigene van Nederland te laten zien. In feite ging het echter om een strikt regionaal kostuum, dat bovendien al naar gelang eiland, stand en godsdienst sterk uiteenliep. De Tholense dracht week bijvoorbeeld af van de Zuid-Bevelandse, en daarbinnen weer die van boeren en vissers en protestanten en katholieken. Aan de oppervlakkige beschouwer ontgingen zulke variaties en de codes die ze vertegenwoordigden. Voor reclamedoeleinden volstond een al dan niet gefingeerd beeld van een man of vrouw in 'Zeeuwse' dracht, een beeld dat al snel de status van icoon verwierf. Onder andere de spoorwegen maakten er gretig gebruik van om buitenlandse toeristen naar Nederland te trekken.

'Zij beheersen het Nederlands'

Als zeelui, loodsen, vissers of walvisvaarders waren veel eilanders opgenomen in maritieme handelsnetwerken, waardoor ze met andere samenlevingen en culturen in aanraking kwamen. Verreweg de meeste eilanders leefden geen primitief en afgezonderd bestaan. De onderwijzer Frederik Allan, die in het midden van de 19de eeuw boeken schreef over Texel, Vlieland, Ameland, Wieringen, Marken en Urk, vond de eilanders beschaafd – de 'gedurige omgang met vreemdelingen' was daaraan niet vreemd – en meende dat zij het Nederlands uitstekend beheersten: 'Is het waar, dat de taal eens volks het ware kenmerk is van zijne beschaving, dan zal ook de wijze van uitdrukken, die men bij deze Eilanders waarneemt, een gunstig bewijs leveren voor hunne beschaving.' En net als andere Nederlanders raakten ze in de Nederlandse natiestaat geïntegreerd. Ze waren, kortom, niet

exotisch; ze werden door anderen exotisch 'gemaakt'. De idealisering van eilandbewoners aan de hand van idyllische taferelen had ongetwijfeld te maken met transformaties die zich in de Nederlandse samenleving aan het voltrekken waren: industrialisatie en verstedelijking, en daarmee gepaard gaande sociale problemen en conflicten. Het in de traditie geworteld zijn of

^ Kruierend ijs bij Marken, 1951. Marken is sinds 1957 officieel geen eiland meer, omdat het toen door een dijk met het vasteland verbonden werd. Het voormalige eiland werd onder andere gekenmerkt door woningbouw op terpen. Huizen die niet meer op een terp pasten, wegens overvolle bebouwing, werden op palen gezet. (NA)

< Museum Schokland vertelt het verhaal van dit stukje Flevoland, dat tegenwoordig zelfs op de lijst van werelderfgoed staat. Het eiland Schokland lag in de voormalige Zuiderzee. De bewoners hadden het niet gemakkelijk. Vooral in de 19de eeuw leefden velen in armoede. 'Niet alleen zitten mensen in bitterste nood, 100 haarden zonder brandstof, 500 mensen zonder een bête brood!' Men vraagt elkander 's morgens zouden er ook doden wezen', aldus een ooggetuigenverslag. Er was nog meer ellende, want door stormen en landafslag werd het eiland steeds kleiner. In 1858 besloot de provincie daarom het eiland te ontruimen. Het voormalig eiland Schokland maakt sinds de drooglegging van de Noordoostpolder (in 1942) deel uit van het vasteland. (NE)

^ Het eiland Marken en haar bewoners mochten vanaf het eind van de 19de eeuw op steeds grotere belangstelling rekenen. Niet alleen van de toeristen, die pal onder de rook van Amsterdam een gemakkelijk bereikbaar en quasi-ongerept gebied aantreffen. Ook wetenschappers kwamen graag en veel naar het protestantse Marken. Zij meenden hier een samenleving te vinden die in de eeuwen ervoor nauwelijks contacten had gehad met andere gemeenschappen. Men trouwde binnen de gemeenschap, zodat de Markers ongetwijfeld in genetisch en cultureel opzicht nog dichtbij de oorspronkelijke bewoners van Nederland zouden staan. Wetenschappers namen alles onder de loep: de kleding, de taal en zelfs bepaalde lichaamskenmerken, zoals de omvang van de schedel. Het paste naadloos in de grote belangstelling voor de oorspronkelijke bewoners van het land. Onderzoeksgegevens die aantoonde dat ook op Marken de tijd niet had stilgestaan, werden vakkundig buiten beeld gehouden. (WA)

> Eigenaars van stoomboot- en tramvervoer speelden gretig in op de 19de-eeuwse belangstelling voor Marken. Met folders werd een rondje langs pittoreske dorpen en steden ten noorden van Amsterdam aangeboden. Ook Volendam werd niet vergeten, dat in deze periode van internationale Hollandgekte een geliefd toevluchtsoord voor kunstenaars uit binnen- en buitenland werd. (WA)

lijken straalde houvast en stabiliteit uit en gaf een model aan de morele opvattingen van de burgerij. Het thema van de 'innerlijke beschaving' van de eilandbevolking was dan ook nauw verbonden met nationalistische sentimenten van veelal in steden gevestigde culturele en maatschappelijke elites. Eilanders zelf wilden het liefst zoveel mogelijk bij de tijd blijven en de modernisering ging aan hen beslist niet voorbij. Tegelijkertijd atterdeende de nieuwsgierigheid van binnen- en buitenlandse bezoekers hun erop, dat zij kennelijk 'bijzonder'

waren, een bijzonderheid die in klinkende munt kon worden omgezet. Heel wat Markenaren bijvoorbeeld hebben van het massatoerisme, dat direct verband hield met de idyllische beeldvorming over het eiland, geprofiteerd. Ze hebben dat beeld zelf deels bewust gemanipuleerd om er economisch voordeel uit te kunnen trekken. De lokale bevolking liet zich de rol van *show house* van Holland graag aanleunen en ging in haar culturele en morele 'eigenheid' geloven. Ook op andere eilanden begon het vreemdelingenverkeer een rol te spelen. Het

bad- en strandtoerisme namen vanaf het eind van de 19de eeuw, maar vooral na 1945 een hoge vlucht. Dat had grote gevolgen voor de traditionele eilandeneconomie.

De zee rondom

Op veel eilanden is de maritieme sector lange tijd de belangrijkste bron van werkgelegenheid geweest. Urk leeft van oudsher van de visserij en ook op de voormalige Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden zijn er verschillende gemeenschappen die

een lange geschiedenis in deze bedrijfstak kennen. Arnhemuiden, Vlissingen, Goedereede, Stellendam en Ouddorp zijn nog steeds vertegenwoordigd in de Nederlandse kottervloot, die vrijwel geheel bestaat uit familiebedrijven die generaties lang van vader op zoon(s) zijn gegaan. Andere plaatsen, zoals Veere, zagen na de afsluiting van de zuidelijke zeegaten hun maritieme traditie teloorgaan. Daarentegen is het aan de open gebleven Oosterschelde gelegen dorp Yerseke nog steeds hét centrum van de Nederlandse schelpdierteelt en

▽ Johan Hendrik Mastenbroek (1875-1945) tekende in 1931 deze wiermaaiers nabij Breezand. De maaiers hebben hun Wieringeraak met gemaaid wier of zeegras volgeladen. Wiergras werd gebruikt als isolatiemateriaal en als vulling voor matrassen. Op de achtergrond is de Afsluitdijk in aanleg zichtbaar. (ZZM)

▲ Voor de visserij en binnenvaart in de Zeeuwse wateren ontstonden platbodemschepen. De platbodems waren ideaal vanwege de vele zandbanken en omdat veel havens aan het getijde onderhevig waren. Vanwege de geringe diepgang waren de zwaarden langzijd noodzakelijk. Aquarel van W. Vaarzon Morel uit de jaren twintig. (ZA)

< Yerseke staat bekend vanwege de mosselteelt, maar vanaf de jaren 1830 had ook Philippe een mosselindustrie. Vlaamse mosselvisserij vestigden zich na de Afscheiding van België in 1839 in het Zeeuws-Vlaamse dorp. Later kwamen er nog andere mosselvisserij bij. In 1911 had men het beste mosseljaar. Toen werd 130.727 ton mosselen gelost. (ZEBI)

^ Het vrijdagse werk op de TX36 en TX38 in de haven van Oudeschild. Texel is het enige waddeneiland dat nog een eigen vissersvloot heeft, met zo'n twintig kotters in totaal. Aan het eind van de week brengen zij de vangst naar visafslagen, zoals die in Den Helder en IJmuiden. Daarna keren de schippers terug naar de thuishaven, waar de schepen gereed worden gemaakt voor de nieuwe week. (RG)

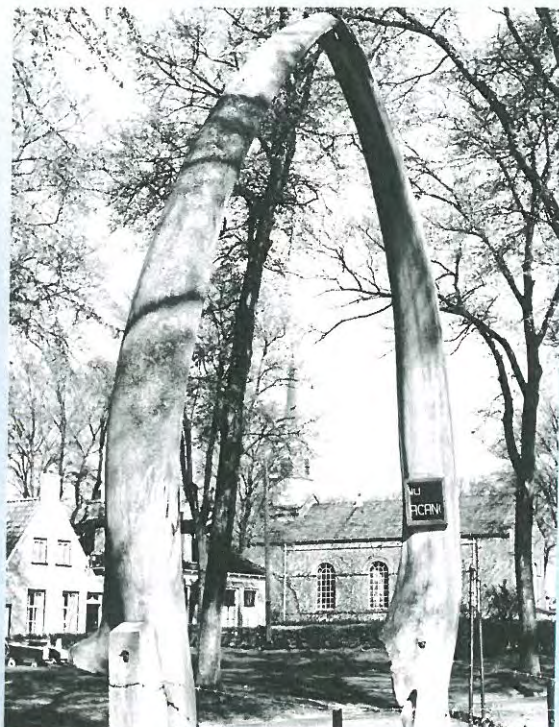
→ Een mosselschipper of 'mossel-magnaat' in de haven van Bruinisse, jaren dertig. Zeeuwse mosselvisserij voeren onder meer naar Antwerpen, waar de leurders al met de handkarren aan de haven stonden te wachten. Mosselen waren 'arme-mensenvoer'. (ZA)

-handel. Dat werd het overigens pas nadat Zuid-Beveland in de tweede helft van de 19de eeuw door een spoordijk met het vasteland was verbonden en de vrije visserij op oesters en mosselen aan banden was gelegd. Daarvoor waren de bewoners vooral werkzaam in het boerenbedrijf. Ook Zierikzee, Tholen en Bruinisse legden zich deels op de schelpdiereteelt toe. De mogelijkheden die de zee aan een eilandbevolking bood werden niet overal op dezelfde manier te baat genomen. Vaak was er sprake van een zekere mate van specialisatie, die werd ingegeven door specifieke lokale omstandigheden, zoals de beschikbaarheid van natuurlijke hulp-

bronnen of alternatieve werkgelegenheid. Deze konden per seizoen wisselen. Zo combineerden Goereese garnalenvissers hun werk op zee meestal met werk op het land. Op Wieringen was het maaien van zee gras een belangrijke activiteit in de zomermaanden, maar degenen die daarin hun brood verdienden moesten in de rest van het jaar omzien naar boerenarbeid of op een vissersschip aanmonsteren. Veel eilanders schakelden in de visserij voortdurend over op soorten die op een bepaald moment het talrijkst waren of het meest opbrachten. En voor een groot aantal Amelanders en Terschellingens gold aan het eind van de 19de en het begin van de 20ste eeuw dat zij in het haringseizoen tijdelijk voor grote rederijen elders in het land of in Duitsland werkzaam waren.

In een nog weer eerdere periode – de 17de en 18de eeuw – beoefenden ze, net als Vlielanders, mede de walvisvaart. De Commandeurshuizen op die eilanden en de grafzerken en andere objecten van walvisbeen getuigen er nog van. Op de meeste Waddeneilanden is de visserij tegenwoordig overigens van weinig belang meer, terwijl ze voor het door de Afsluitdijk van de open zee afgesneden Urk nog steeds cruciaal is. De ene maritieme eilandcultuur is dus de andere niet. Wel gold in het algemeen dat op die eilanden waar veel mannen langere tijd op zee verbleven, de vrouwen een belangrijke rol in de gemeenschappen en in het

> Arnhemse visvrouwen op de Markt in Middelburg, 1935. De vis werd in manden op karren aangevoerd. (ZEBI)

< ^ In 1614 werd op Vlieland de Noordsche Compagnie opgericht, met een monopolie op de walvisvangst. Eind 17de eeuw was deze al zo ver toegenomen, dat het eiland 74 kapiteins op de walvisvaart telde. De walvisvangst gebeurde vooral in de Noordelijke IJszee. De eindproducten kwamen mee naar Nederland. De afgewerkte botten waren waardeloos, zodat de walviskaken als goedkoop grafmonument gebruikt konden worden. (RG/NOM)

< Sommige reders kwamen tot grote welvaart. In één van de Schotse huizen aan de Kaai in Veere werden archeologische sporen gevonden van een welvarende 15de-eeuwse familie. Ze hadden aardewerk uit Spanje, eikenhout uit Oost-Europa en Zweden en kruidnagel uit het Verre Oosten. (ZA)

Hydrografische kaart van de zeegaten van Veere, Brouwershaven en Zierikzee, omstreeks 1807. De provincie Zeeland bestond uit een groot aantal eilanden, zodat een reis kriskras door de provincie een hele onderneming was. Bovendien was de provincie uiterst kwetsbaar voor het water, zoals verschillende overstromingen in 1906, 1916, 1926 en 1953 lieten zien. Pas met de aanleg van nieuwe bruggen en dammen, in het kader van de naoorlogse Deltawerken, werd de bereikbaarheid sterk verbeterd. (NA)

*Eilanders
werden zich
steeds sterker
bewust van het
eigene.*

huishouden speelden. Maar de zo-even al gesignaleerde opkomst van het toerisme maakte aan de dominantie van de maritieme economie en de daarmee verbonden cultuur een eind. De eilanders reageerden echter niet lijdzaam op de ontwikkelingen.

Texel en de overkant

In 1907 werd Texels Eigen Stoomboot Onderneming opgericht, die in de loop van de tijd steeds meer toeristen moest vervoeren. Texel kwam daarvoor als het ware dichterbij Nederland te liggen, waardoor allerlei invloeden van het vasteland makkelijker dan ooit op het eiland doordrongen. Kon het nieuwe vlaggenschip van de TESO in 1955 nog maar 25 auto's per overtocht meenemen, met als gevolg daarvan lange wachttijden, tegenwoordig zijn dat er meer dan 300. De ontwikkeling van transport en communicatie en de toename van het handels- en toeristenverkeer stelden de eilanders in staat nog sneller dan voorheen kennis te nemen van de modes en ideeën elders. Ze kwamen steeds vaker en intensiever in contact met de 'overkant'. (Drs. P mag dan gedicht hebben: 'De oever waar we niet zijn noemen wij de overkant / Die wordt dan deze kant zodra we daar zijn aangeland / En dit heet dan de overkant,' aan deze situationele logica hadden en hebben Texelaars lak. Het eiland is voor zijn bewoners de navel van de wereld en waar ze zich ook bevinden, zij beschouwen elk gebied erbuiten als overkant: de

Texelcentrische aanduiding voor het vasteland.) De aantasting van 'Texels eigen' door invloeden van buiten vormt een telkens weerkerend thema in beschouwingen over het eiland. Een schoolmeester uit De Cocksdorp schreef omstreeks 1900: 'Wat betreft woning, kleding, huisraad enz. gaat de Texelaar met den tijd mede; aartsvaderlijke zeden, gebruiken en gewoonten raken geheel op den achtergrond.' Ook anderen lamenteerden later over de teloorgang van de eigenheid van het eiland. De bekende dominee J.J. Buskes, die enige tijd in Oosterend stond, overzag in 1952 hoofdschuddend de ontwikkelingen in de voorgaande drie decennia: de Texelaars 'kwamen opeens met de cultuur van het vasteland in aanraking en wat voor een cultuur. Zij gingen die cultuur als je ware beschouwen en kregen minderwaardigheidsgevoelens ten opzichte van hun eigen Texelse cultuur. En zo is het leven op Texel in betrekkelijk korte tijd hopeloos vervlakt'.

Eilandfolklore

Juist het feit dat steeds opnieuw op deze vermeende nivellering werd gewezen, bewijst echter dat enkele cultuurelementen een taai bestaan leidden. Sommige tradities, bijvoorbeeld het branden van 'meierblissen' op 30 april (en op Terschelling de meivuren en op Schiermonnikoog het Kallemooifeest, dat de meimaand inluidt), zijn springlevend gebleven. Dat veel uiterlijke symbolen verdwenen betekend bovendien dat Texelaars de veranderingen lijdzaam accepteerden. In veel

Adriaan Wagemaker, 'een vaarlustig geneesheer'

In 2005 werd dokter A. Wagemaker door Texelaars verkozen tot de grootste eilander aller tijden; het huidige vlaggenschip van de TESO-vloot is – net als een vroegere Texelse veerboot – naar hem vernoemd; een likeurdrankje heet Wagemakertje en ook een straat in Den Burg draagt zijn naam. Wie is deze man, die op het eiland in zo'n hoog aanzien staat?

Gebooren in het Zeeuwse Tholen, kwam Adriaan Wagemaker (1863-1933) in 1894 naar Texel om een huisartspraktijk in Den Burg te vestigen. Hij huwde Geertje Keijser, telg uit een oud Texels geslacht, en ontpopte zich tot een man die met tal van bestuursfuncties een grote rol in het lokale sociale en maatschappelijke leven vervulde. Maar vooral was hij de aanjager van de oprichting van een eigen, Texelse veerdienst. Lange tijd was de verbinding onderhouden door de Alkmaarse reder Bosman. Over diens tarieven, dienstregelingen en vaartuigen heerste ontevredenheid. Appelerend aan de solidariteit van Texelaars, riep Wagemaker op om een eigen veerdienst in het leven te roepen.

De *Texelse Courant* van 11 juli 1907 wijdde meerdere pagina's aan de door Wagemaker voorgezeten bijeenkomst waarin de kwestie werd besproken. Uit één van de passages komt de retorische gave van de geëngageerde huisarts goed tot uitdrukking: 'Een ieder moet gevoelen, dat thans het oogenblik is aangebroken, dat hij vrij man kan worden, en dat hij dit zal worden, daaraan twijfel ik niet als een ieder slechts overtuigd is van de noodzakelijkheid om de handen in elkaar te slaan, bezielde van den drang om zich tegenover de firma Bosman te verweren en zich aan zijn onderdrukking te ontworstelen. Daarom moet het niet worden een particuliere exploitatie, anders komt men slechts van den regen in den drop, maar een algemeene zaak, een algemeen belang van heel Texel. Een ieder moet er bij betrokken zijn, van welken rang of stand, zoowel de hoogste als de laagste op den maatschappelijken ladder, moet er zijn aandeel

in hebben en kunnen zeggen "dat is mijn belang, dat is mijn boot". Een daverend applaus was na de meeslepende toespraak Wagemakers deel. Hij had de Texelaars weten te overtuigen. Bosman moest het veld ruimen. Wagemaker had voorspeld: 'Een goudmijn wordt deze onderneming, mits heel Texel er zijn schouders onder zet.' Hij stak er zelf geld in en kreeg gelijk. Met eilanders als kleine aandeelhouders en Wagemaker als president-commissaris werd Texels Eigen Stoomboot Onderneming al snel een bloeiend bedrijf, waarvan de betekenis voor het eiland veel verder reikte dan die van een 'normale' vervoersonderneming.

Feestelijke aankomst van de verlengde veerboot dr. Wagemaker van de TESO in Oudeschild, 1952. (BT)

▲ De trots op de eigen geschiedenis is groot op de waddeneilanden. Hier krijgt de Historische Vereniging Texel ingebonden jaargangen van de Nieuwe Texelse Courant aangeboden. De betrokkenheid bij de eigen historie bleek onder meer in 2006, toen de Texelse archieven naar het rijksarchief in Alkmaar moesten verhuizen. Zelfs de Texelse politiek verzette zich ertegen. (BT)

> Grote bergen snoeihout en liefst ook ander brandbaar materiaal worden overal op Texel op de avond van Koninginnedag ontstoken. Deze meierblissen hebben evenwel niets met het koninklijk huis te maken. Vooroorlogse volkskundigen zagen in de typisch Texelse vreugdevuren maar al te graag de relictten van voorchristelijke rituelen, zeker wanneer er ogenschijnlijk 'oeroude' liedjes bij werden gezongen (BT):

*Hooi, hooi, hej je gien strooi?
Hejje gien ouwe manden?
Dan zellen we de Meierblis branden.
Hekken en stekken, joten en palen,
Wat je niet geeft, dat zellen we halen.
Boer wil jij het laten staan?
Of we zellen hekken en stekken an enden slaan.*

gevallen gaven zij aan oude gewoonten een nieuwe invulling en betekenis en bleven zij aan zichzelf een bijzondere plaats in de wereld toekennen. Juist ook door de sterk toegenomen invloeden van buiten en de toeristische belangstelling werd men zich bewust van het eigene, het specifieke van de Texelse eilandcultuur. Dit leidde weer tot een steeds sterker zelfbewustzijn en een krachtige benadrukking van

de eigen identiteit, vooral in de naoorlogse periode. Het accentueren van eilandelijke eigenheid kwam op tal van manieren tot uitdrukking. Eerder verwaarloosde tuinwallen en schapenboeten werden geconserveerd, dorpsgezichten beschermd, nagenoeg verdwenen tradities leven ingeblazen en nieuwe bedacht, de groenzwarte eilandkleuren op steeds meer plaatsen gebruikt. Stichtingen, werkgroepen, verenigingen en musea gingen zich bezighouden met de materiële cultuur, de folklore, het dialect en de geschiedenis van Texel. Deze aandacht voor de (historische) eilandcultuur weerspiegelt én versterkt het groeiende zelfbewustzijn van Texelaars. Verwante ontwikkelingen deden zich op elk Waddeneiland voor. Ze zijn kenmerkend voor een eilandelijke fierheid, die waarschijnlijk sterker is dan ooit tevoren. Op Terschelling bestaat bijvoorbeeld de cultuurhistorische vereniging Skylge myn lântse, die een eigen tijdschrift uitgeeft en de lokale eigenheid uitdraagt en waar mogelijk bevordert.

Productie van eilandcultuur

Ook op andere manieren werkte men actief aan de totstandkoming van eigenheid, bijvoorbeeld door 'echt Texelse' producten zoals schapenkaas, lamsvlees, dekbedden, bier en allerlei likeurdrankjes en kruidenbitters op de markt te brengen. Voor de Wadden als geheel zijn er eveneens streekeigen producten en Terschelling koestert 'zijn' cranberry.

^ In de jaren dertig maakten de spoorwegen reclame voor boottreinen naar Harlingen, waar de veerboot naar Terschelling vertrok. (PC)

7 Terschelling is een populair vakantieoord voor jongeren. Volgens een onderzoek komen ze voor vier dingen: naar het strand gaan, slapen, drinken en vrijen. (MB)

> De Koninklijke Nederlandse Redding Maatschappij werd opgericht in 1824 om mensen in nood op zee te redden. (BT)

In veel gevallen wordt expliciet verwezen naar het eilandkarakter van de handelswaren ('een vleugje zeezout', 'een zilte lekkernij', 'een klassiek zeemansdrankje'). Ofschoon de producten vooral bedoeld zijn voor de markt, en in het bijzonder voor vakantiegangers, zijn ze voor de eilanders vaak een bron van trots.

Na de Tweede Wereldoorlog en vooral na de introductie van een doorbetaalde vakantie groeide het toerisme geleidelijk uit tot de belangrijkste economische pijler van alle Waddeneilanden alsook de (voormalige) Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden. Voor de eilanders is het toerisme vloek en zegen beide. Enerzijds zou een groot deel van de bevolking daarzonder geen bestaan kunnen

vinden, anderzijds betekent de komst van zo velen in het zomerseizoen dat een eiland overlopen dreigt te worden. De verhouding van vier tot zes 'badgasten' op elke eilander betekent een aanslag op de rust en leefbaarheid en heeft gevolgen voor het alledaagse leven en levensritme van een eilandbevolking. Bovendien krijgt ze te maken met beperkingen en reguleringen van allerlei aard. De 'vernatuurparking' druipt in tegen hun vrijheidszin en warsheid van overheidsbemoeienis van bijvoorbeeld Staatsbosbeheer en Rijkswaterstaat. Lang niet alle eilanders zijn dan ook enthousiast over het toerisme; ze zien daarin doorgaans een noodzakelijk kwaad, dat veel van hun tolerantievermogen vergt.

De boot, kleine sociologie van het heen en weer

In 2007 vierde Texels Eigen Stoomboot Onderneming haar eeuwfeest. De onderneming heeft gedurende haar bestaan al menig vaarttuig versleten. Toch rept de eilandbevolking onveranderlijk van *de* boot. Dit geldt voor de in 2005 gedoopte Dokter Wagemaker zo goed als voor de oudere Schulpengat en al hun voorgangers. Noem de boot nooit een veerpont of een schip, al ga je er op Texel heen via de Pontweg en verzoekt een mechanische omroepstem je om 'op dit schip niet te roken'. Wie zich vergist ontkomt zich als vastelander.

Twee schepen van de TESO: de Schulpengat en de Dokter Wagemaker overbruggen de 4.200 meters die Texel van het vasteland scheidt. In 2008 presenteerde de gemeente Den Helder een plan om de veerdienst door een tunnel te vervangen. Het plan werd door de eilanders resoluut van tafel geveegd. (RG)

Voor de Texelaars is de boot een integratiemiddel bij uitstek. Er vinden dikwijls toevallige ontmoetingen plaats als de eilanders naar het vasteland gaan of daarvan terugkeren. 'Dagje naar de overkant?' is de meest gestelde vraag om een gesprek aan te knopen als de boot van Texel naar Den Helder gaat; 'dagje naar de overkant geweest?' als ze vice versa vaart. Voor de vaste klanten, die de overtocht op doordeweekse dagen op vaste tijdstippen maken, is de vraag natuurlijk overbodig. Zij weten wie ze zullen treffen, schuiven bij elkaar aan of vermijden elkaar juist. In het leven van de eilandbewoners is de economische, sociale en culturele betekenis van de boot onmiskenbaar. Zij wordt gevierd en verguisd, geliefd en gehaat, maar nimmer is zij louter en alleen een vervoermiddel, een staaltje techniek in een stalen omhulsel. Haar nukken en haar kwaliteiten, haar wanstaltigheid en haar schoonheid, haar zwaktes en haar kracht, haar feilen en haar wapenfeiten zijn onder Texelaars voortdurend onderwerp van gesprek. Zij is de levenslijn en de ziel van het eiland. Haar tragisch lot is dat zij heen en weer moet gaan. Maar zo brengt zij Texelaars dichter bij elkaar, al is het maar voor even. En zo draagt zij – mede als mikpunt van milde spot of vileine achterklap – in belangrijke mate bij aan hun sociale samenhang. De boot is van de eilanders. Het *Eigen* in de naam van de onderneming staat voor identificatie en identiteitsvorming. Wie zich een echte Texelaar waant wil een TESO-aandeel bezitten, want beschikken over een aandeel is ook deelhebben aan Texels eigenheid. Om deze reden zijn aandelen een uiterst schaars goed. Ze worden zelden van de hand gedaan, en dan alleen tegen buitensporige bedragen. Het verwerven van een aandeel biedt wel enige materiële voordelen, maar die wegen niet of nauwelijks op tegen de aanschaffkosten. Kortom, de prijs staat niet in verhouding tot de economische waarde, maar tot de culturele betekenis van de boot.

^ Het strand van Terschelling omstreeks 1930. Aan de kustlijn staan rieten stoelen met de rug naar de wind gekeerd. Rechts staan de kleedcabines opgesteld. In de 19de eeuw werden de toeristen veelal aangetrokken door de heilzame werking die van de zeelucht zou uitgaan. In 1853 opende het eerste badhuis op Ameland, in 1887 gevolgd door een badhuis op Schiermonnikoog. (FM)

Eilandtoerisme

Elk eiland is er niettemin van afhankelijk en moet met zijn natuur en cultuur een *unique selling point* creëren. Websites die het aanprijzen bij potentiële vakantiegangers spelen in op voorstellingen over een 'authentiek eilandkarakter'. Eén van die sites stelt bijvoorbeeld: 'De Terschellinger cultuur is vooral gevormd door de positie van het eiland als overslagplaats van goederen en veilige rede tijdens de opkomst van de VOC. De hierdoor sterk

ontwikkelde handelsgeest en individualistische inslag van de huidige Terschellinger stamt wellicht mede uit deze periode'. In een notendop passeert de eilandgeschiedenis de revue en wordt gewezen op de dialecten, de gebruiken en de vroegere klederdracht, waarna een aanprijzing volgt: 'De liefde voor de natuur en voor alles wat des eilands is zoals juten, vissen, strandrijden, maar ook de gastvrijheid, eerlijkheid, burenplicht en de sociale controle zijn zaken die dit eiland kenmerken en

> In 1936 bezocht Prins Bernhard Schiermonnikoog. De aanstaande echtgenoot van prinses Juliana was nog volop bezig met kennismaken met zijn nieuwe vaderland. Samen met jhr. J.A. Roël ondernam hij vanuit Hotel Van der Werff een tweedaagse jachtpartij. Het voormalige Recht-, Raad- en Posthuis had inmiddels een goede naam opgebouwd als logement. (PC)

NEDERLAND BEPLANT

SCHOUWEN EN DUIVELAND

VOOR DE HERBEPLANTING VAN ONS EILAND VERTROUWEN WIJ OP HET GANSE VOLK

Plant de boom door vreesden Nederland van 1950 voor alle landen, die U want te zien planten, te weten de overheden en

POSTREKENING No. 1483 t.o.v. STICHTING "HET NIEUW SCHOUWEN-DUIVELAND"

R. Kool & Zoon, Koek NV
Buitenlandse Bank N.V.
Schiedamsche Bank N.V.
Conto: Boerenbond, op Schouwen en Duiveland

PLANT
UW
BOOM

UW BANKER ZAL U GAARNE HELPEN

De Propaganda-Commissie | J. L. Lijpsma, | Vrijerf Zierikzee.

▲ In de nacht van 31 januari op 1 februari 1953 werden de Nederlandse kustgebieden getroffen door een zware watersnood. Door een combinatie van een zware noordwesterstorm en springtij kwam het water zeer hoog te staan. Vele dijkdoorbraken waren het gevolg. Grote delen van de Zeeuwse en Zuid-Hollandse eilanden werden getroffen, maar ook op de waddeneilanden had men met de ramp te maken. Koningin Juliana kwam op veel plaatsen zelf polshoogte nemen, zoals in Oudeschild. (BT)

> Een straat in Oude Tonge, nadat het water gezakt was. (NA)

→ Overal in Nederland werden initiatieven ontplooid om de getroffen gebieden te helpen. (RA)

> Strandtoerisme had steeds minder van doen met gezondheid en steeds meer met vermaak. Een strandfeest bij De Koog, 1951. (BT)

√ Jongens kamperen in de duinen op Ameland, jaren dertig. (NOM)

Δ Op de Waddeneilanden bieden veel bedrijven fietsverhuur aan. Op het autovrije Vlieland zijn het vervoer per fiets en bus zelfs de enige manier van vervoer. Texel, 1959. (BT)

√ Wandelaars op weg naar het strand, Nes omstreeks 1930. (FSM)

bijdragen aan het eilandgevoel dat u als bezoeker vast en zeker zult oppikken.' En ook de VVV in Zeeland benadrukt, de verbindingen met het vasteland ten spijt, het eilandkarakter van de provincie: 'Zeeland blijft een gebied van eilanden, van overkanten. Elk van die eilanden heeft zijn eigen gebruiken, dialect, streekdracht, natuur en landschap'.

Toerisme en toeristische belangen spelen derhalve een belangrijke rol in de wijze waarop het imago van de eilanden wordt neergezet en aangeprezen. Wie authentiek wil lijken, en daar komen toeristen

voor, moet anders zijn en anders doen. Dit verhoogt het besef van eigenheid en zo draagt het toerisme bij aan identiteitsvorming en het produceren en benadrukken van de eigen eilandcultuur. Terschelling doet dit bijvoorbeeld ook via het bekende Oerolfestival, Walcheren met het *Film by the Sea*-festival, Schouwen-Duiveland door een historisch openluchtspel. In alle drie gevallen gaat het om bredere culturele festivals, maar door ze te verbinden met de bijzondere cultuur van een (voormalig) eiland krijgen ze iets speciaals. Op verwante wijze wordt met de snel uit de mode

geraakte streekdracht omgegaan. Ze heeft een comeback gemaakt als onallegaagse kledij, waarmee haar dragers heel bewust op bijzondere, meestal feestelijke gelegenheden de eigen lokale identiteit willen uitdragen. Ook in de museale erfgoedindustrie wordt streekdracht, die eerder uit de eigen context is genomen, tentoongesteld als teken van plaatselijke of regionale eigenheid. Een andere belangrijke manier om de eigen identiteit te markeren is door het vieren van specifiek lokale feesten. Op alle Waddeneilanden viert men in de eerste helft van december kalenderfeesten die een

familiegelijenis vertonen, zowel in naam- en vormgeving als inhoud. Ze laten het 'anders zijn' zowel naar buiten als naar binnen zien.

Winterdemonen van de Wadden

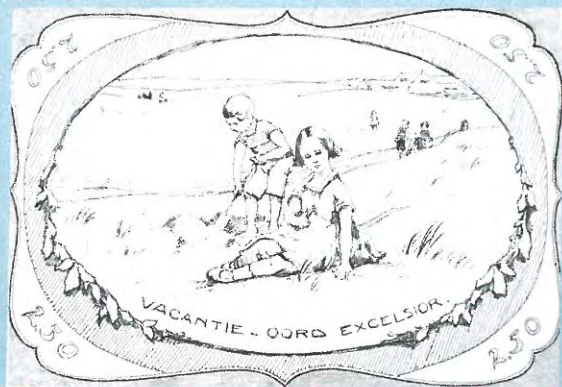
Op 12 december zijn Texelaars in de ban van Ouwe Sunderklaas. Wie meent dat dit feest iets van doen heeft met het op het vasteland een week eerder gevierde Sinterklaas komt bedrogen uit. Honderden Texelaars figureren zelf als Sunderklazen. Zij zijn vermomd door middel van een masker of 'grim' en uitgedost in de vreemdste gewaden. Op hun

◀ Aankomst van veerboot De Dageraad in Den Helder, omstreeks 1960. Na de Tweede Wereldoorlog nam het toerisme naar het grootste Waddeneiland een grote vlucht. De Dageraad was het nieuwe enkeldeks vlaggenschip van de TESO, dat per overtocht 30 auto's kon vervoeren. (BT)

▲ Omdat de wachttijden in het hoogseizoen steeds verder opliepen (tot soms wel acht uur), werden tussen Den Helder en Texel steeds grotere schepen ingezet, vanaf 1980 zelfs dubbeldeks. In 't Horntje gaan grote aantallen fietstoeristen aan boord. (BT)

< Op Terschelling is het Oerolfestival een jaarlijks terugkerend fenomeen. De eerste Oerol met locatietheater en muziekoptredens vond plaats in 1982. De ondernemersvereniging vond het aanvankelijk maar niets en kwalificeerde het festival als 'ongelofelijk brandhout'. Nu Oerol jaarlijks zo'n 55.000 bezoekers trekt, zullen de 'Skylger' ondernemers er ongetwijfeld anders over denken. (GS)

⌘ Het coöperatie-vakantiehuis Excelsior op Ameland herbergde veel schoolklassen en groepsreizen. Ontwerp voor een waardebon voor het vakantieoord, omstreeks 1930. (FM)

⌘ Kinderkoloniehuis Sint Egbert op Schiermonnikoog was een Rooms-katholiek vakantieoord waar bleekneusjes korte of langere tijd verbleven. Het dagprogramma van de

kinderen was opgebouwd volgens de principes 'rust, reinheid en regelmaat'. De zusters zorgden ervoor dat het de kinderen aan niets ontbrak. Gezamenlijke maaltijden, geregelde

rustuurtjes en samen leuke dingen ondernemen. In de jaren zestig kwamen steeds minder kinderen naar het koloniehuis. Sint Egbert werd in 1967 gesloten. (KDC)

meezingers ten gehore worden gebracht en al snel een carnavaleske sfeer gaat heersen. Laat op de avond volgt de bekendmaking van de prijswinnaars, waar dat aan het eind van de middag al voor de jeugd is gebeurd.

Sunneklazen

'Sunne'- of 'Sundeklazen' heten de Amelandse geestverwanten van de Texelse Sunderklazen. Op 4 december is het 'kleine Sunneklas' voor jongens van twaalf tot zeventien jaar. Een dag later is het de beurt aan volwassen mannen. Zij vermommen zich en gaan, gewapend met stok en toeter, alleen of in groepen lawaaimakend rond en trachten vrouwen en kinderen die zich wagen te vertonen van straat te jagen; het zogenaamde baanvegen. Na het baanvegen mag er uit de huizen geen licht meer komen.

Ouwe Sunderklaas is op Texel een populaire traditie. Verkleed en gemaskerd worden actuele eilandkwesties op de hak genomen en becommentarieerd. Aan het begin van de 19de eeuw probeerde de toenmalige burgemeester het feest te verbieden op straffe van 10 gulden boete. Voorbijgangers hadden dikwijls last van de feestvierders. Dreigend werd gesteld dat 'diegenen die de nieuwe wet overtreden zullen opgebracht worden ten-einde ontmaskerd en herkend te worden'. Het verbod had weinig effect. (RG/BT)

omzwervingen door een dorp geven ze voorstellingen; het zogenaamde 'speulen' (spelen). Er worden sketches uitgevoerd, gedichten of teksten voor- of meegedragen en liederen gezongen, waarin 'spelers' op originele wijze bij voorkeur Texelse gebeurtenissen uit het afgelopen jaar op de hak nemen. 's Middags wordt dit door de jeugd gedaan en 's avonds is het de beurt aan volwassenen. In elk van de zeven dorpen op het eiland beoordeelt een jury de kwaliteit van het spel. Tijdens de ommegangen is er veel volk op de been. Na afloop van het spelen begeven velen zich naar de cafés, discotheken of dorpshuizen, waar populaire

De Sunneklazen komen, in een van allerhande materialen zelfgemaakt 'pak', de straat op en proberen er via een stevige handdruk (het 'voesten') achter te komen of er zich wellicht toch vrouwen of kinderen onder de vermommen bevinden. De vrouwen hebben zich onder begeleiding van een man verzameld in een café of 'open huis', herkenbaar aan een brandend buitenlicht, waar zij de Sunneklazen afwachten. Na hun binnenkomst beelden ze met vervormde stem allerlei voorstellingen, ontleend aan de actualiteit, uit. Achter op 'het pak' staan dikwijls kritische teksten of afbeeldingen die plaatselijke of ook wel (inter-)

Twée juttersmusea

Bijna elk Waddeneiland heeft ten minste één cultuurhistorisch museum dat aandacht aan de lokale geschiedenis, natuurhistorie en cultuur schenkt. Op Vlieland fungeert Tromp's Huys als zodanig, op Terschelling 't Behouden Huys en op Ameland museum Sorgdrager. Texel telt maar liefst zes musea, waaronder een Oudheidkamer, een Cultuurhistorisch Museum (tot voor kort bekend als het Wagenmuseum), een Maritiem en Juttersmuseum én Schipbreuk- en Juttersmuseum Flora.

Kinderen volgen de speciale kinderroute 'Met visje Biem door het maritiem' door het Maritiem en Juttersmuseum. (BT)

De oprichting door particulieren van het Maritiem Museum in 1980 hing nauw samen met het groeiende toerisme, maar was zeker niet in de laatste plaats bedoeld om de eigen bevolking bewust te maken van het verdwenen of verdwijnende Texelse maritieme erfgoed. Aanvankelijk bestond de collectie uit wat liefhebbers aan bijvoorbeeld artefacten, documenten, foto's, kaarten en schilderijen bijeenbrachten, maar vooral ook uit allerlei voorwerpen die op de eilandkust waren aangespoeld of die beroepsvissers in hun netten hadden gevangen en aan het museum afstonden. Een grote wierschuur, waar bezoekers het juttersgevoel konden opsnuiven, was gevuld met dit soort kleurrijke curiosa.

Werd het museum aanvankelijk gerund door vrijwilligers, na verloop van tijd was sprake van toenemende professionalisering. Het kwam om diverse redenen tot een conflict tussen amateurs en profs, waarop 'de jutters' in 1999 een eigen museum oprichtten: Flora, gevestigd op de gelijknamige hoeve van een van de jutters. Na vele opschudding en een rechtszaak namen zij een deel van hun bonte verzameling mee en creëerden het naar eigen zeggen 'eerste, echte en grootste strandjuttersmuseum ter wereld'.

Het midden op het eiland gelegen museum begon illegaal, maar na een paar jaar erkende de gemeente het officieel, op voorwaarde dat het de eigen broek zou ophouden. Flora bleek buitengewoon succesvol: het bezoekersaantal steeg naar een kleine veertigduizend in 2008, waar het Maritiem Museum er jaarlijks zestig- tot zeventigduizend ontvangt. Dankzij de goede contacten van de vrijwilligers van Flora

met veel kotters vissers groeit de rariteitencollectie – die ook oude tractoren omvat – nog steeds. Inmiddels zijn de gemoeders tussen eigengereide jutters en museumprofessionals enigszins bedaard, al blijven de twee musea elkaars concurrenten en bestaat er een onderlinge wedijver. Als plekken die deels dezelfde, deels verschillende aspecten van het maritieme verleden van het eiland belichten, komt men in beide musea aan zijn trekken. In beide vermaken verhalenvertellers het publiek. Door zijn locatie in de nabijheid van de vissershaven heeft het Maritiem Museum in Oudeschild wel het voordeel dat het verleden met het heden wordt verbonden. En jutgoed op een boerderij 'ver' van zee blijft natuurlijk een wat merkwaardig gezicht.

Dat Ouwe Sunderklaas een feest voor jong en oud is, laten deze vermomde kinderen zien. Met hun teksten halen zij uit naar een besluit om het paintballcentrum van De Koog te verplaatsen naar De Krim. Er is voor Texelaars waarschijnlijk geen dag waar ze meer naar uitkijken dan naar het feest op 12 december. Een dag later wordt nog nagefeest tijdens het 'na-klazen'. (BT)

ationale toestanden hekelen. De vrouwen moeten soms over de stok van de Sunneklaas springen of een dansje maken. Rond middernacht gaan de maskers af en maakt iedereen zich bekend, waarna het feestgedruis in de kroegen begint. De vrouwen mogen alleen terug naar huis onder begeleiding van een man. Het feest is niet voor buitenstaanders bedoeld: als 4 en 5 december in het weekend valt, wordt het verplaatst naar doordeweekse dagen.

Sindrums

Op de avond van 6 december lopen er op Terschelling Sindrums of Sund(e)rums (letterlijk Sintheer-omes) rond. Het zijn volwassen mannen die zich hebben gemaskerd met een 'grins' en verkleed in pakken van natuurlijk materiaal die ze in het diepste geheim hebben gemaakt. Sommigen gaan alleen, anderen in groepjes. Vrouwen mogen zich tijdens Sunderum niet op straat vertonen. De vermomde mannen kondigen hun komst toeterend,

rammelend met kettingen en weeklagend aan en gaan huizen waarvan de deur openstaat binnen, waar ze met verdraaide stemmen opmerkingen over recente gebeurtenissen maken of de actualiteit in hun vermomming proberen te betrekken. Het feest wordt aangegrepen om de onvrede met recente ontwikkelingen op het eiland te ventileren. De aanwezigen moeten via een vraag- en antwoordspel achter de identiteit van de verklede man zien te komen, maar ze mogen in zijn aanwezigheid niet raden wie hij is. De Sunderums krijgen hapjes en wat te drinken. Na hun vertrek begint het speculeren over wie zij waren. Later op de avond volgt het demasqué in de cafés, waarna er met levende muziek feest wordt gevierd.

Klozum

Schiermonnikoog staat op de vijfde december in het teken van Klozum (letterlijk Klaasoom). Ook hier neemt de maskerade een centrale plaats in.

Niet alleen op Texel kent men de verkleedfeesten in december. Op Terschelling lopen op 6 december de Sunderums rond, waar ze met kabaal de mensen schrik aanjagen. Een Terschellingerteller beschreef hoe ze daarbij gebruik maakten van kettingen en hoorns: 't Waes akelik om te sjean, mar tige lillike dingen dogen se toech net'. (NOM)

Weken tevoren wordt aan het kostuum en de bijbehorende attributen gewerkt. Anders dan op Ameland en Terschelling, maar net als op Texel, doen zowel mannen als vrouwen aan de vermommingen en maskerades mee. De bedoeling van de verkleedpartij is allerlei figuren of situaties voor te stellen of op ludieke wijze na te spelen, waarbij overheidsbesluiten en serieuze gebeurtenissen de boventoon voeren. Rond tien gaan de Klozums op pad. Ze betreden elk huis waarvan de deur openstaat, de gordijnen open zijn of de buitenverlichting brandt en geven daar een act ten beste, waarbij ze gastvrij worden onthaald. Om middernacht vindt in het Dorpshuis het demasqué plaats, waarna er een feest losbarst. Als 5 december in het weekend valt, wordt het feest verplaatst naar de daaropvolgende doordeweekse dag. Zo kan de viering 'onder de eilanders' worden gehouden. Kinderen vieren hun Klozumfeest op 3 en 4 december, waarbij zij onder het roepen van 'Klozum, Klozum' verkleed de huizen langsgaan en net als de volwassenen een voorstelling opvoeren. Ze worden vervolgens op snoepgoed of fruit getrakteerd.

Opkleden

Op Vlieland heet het feest 'opkleden'. In de avond van 5 december (of op de vierde als de vijfde op zondag valt) gaan vermomde en gemaskerde of geschminkte kinderen en daarna mannen en

▲ De streekeigen cultuur van de eilanden komt onder meer tot uitdrukking in de architectuur. De landelijke bouwkunst bijvoorbeeld is geheel afgestemd op de bijzondere omstandigheden op de eilanden. Op Texel en Vlieland kwamen veel stolpboerderijen voor met een apart, aangebouwd woongedeelte. Overal in het Texelse landschap stonden schapenboeten, schapenstallen die tegenwoordig ook vaak als opslagruimte dienst doen). Op Terschelling en Ameland stonden van oudsher vrij kleine boerderijen, omdat het boerenbedrijf voor velen een nevenberoep was. (NOM)

↑ In 1927 werd begonnen met de aanleg van de Afsluitdijk, die van de Zuiderzee een binnenmeer maakte. Dat had grote gevolgen voor het dagelijks leven van bewoners van de Zuiderzeekust. Foto's en films moesten het vastleggen, 'voordat het te laat was'. (NOM)

> Harm Smit was in de eerste helft van de 20ste eeuw een bekende Schoklander. Hij was kantoorkouder der PTT, beheerder van de visafslag en winkelier. Op zondag hield hij bijbellezingen voor vissers en schippers die op het eiland verbleven. (ZZM)

vrouwen, soms in groepen, huizen binnen waarvan de deur openstaat. Ze krijgen er wat te eten en te drinken. De aanwezigen proberen de vermommenen tot spreken te brengen en moeten raden wie ze zijn en wat ze uitbeelden. Soms beeldt ook het in het geheim vervaardigde 'pak' iets uit dat het afgelopen jaar op het eiland is gebeurd. Laat op de avond volgt het demasqué in discotheek De Oude Stoep, waarna een bal volgt. Lange tijd was ook het Vlielandse opkleden een alleenrecht voor mannen. Ontdekten zij een vrouw in hun midden, dan joegen ze haar onder dreiging van een pak slaag naar huis. Deze gewoonte schijnt echter in onbruik te zijn geraakt.

Een heidens feest?

Over de oorsprong van deze feesten is het nodige gespeculeerd. Een hardnekkige – zo niet onuitroeibare – mythe wil dat ze uit heidense tijden dateren en restanten van Germaanse demonen-omgengingen, inwijdingsplechtigheden of vruchtbaarheidsrituelen zijn, die met de midwinterzonnewende te maken zouden hebben. Als om de feesten een nog interessanter glans te geven, worden de klazen zo wel erg oud gemaakt. En oud is in deze gedachtegang vooral authentiek. Voor de oeroude, voorchristelijke origine van de feesten bestaat echter geen snippertje bewijs. Toch herhalen lokale amateurhistorici, journalisten en VVV's de riedel eindeloos. De een schrijft de ander over, die het weer uit een vergeeld folkloristisch geschriftje heeft. Vrijwel altijd gaat de kennis terug op het vooroorlogse werk van Dirk Jan van der Ven, een in zijn tijd 'bekende folklorist'. Hij beschouwde de

In de 19de eeuw kwam steeds meer belangstelling voor streekgebonden kleding. De dragers ervan waren, zo was de gedachte, nog maar nauwelijks aangetast door de moderne tijd. Er was fascinatie voor het grote aantal streekdrachten dat Nederland toen nog kende. Veel streken en dorpen hadden een eigen dracht, waarin de ontwikkeling overigens geenszins stil had gestaan. Aan het kostuum kon men bijvoorbeeld aflezen of iemand rouwdragend was, een zekere welstand bezat en of iemand gehuwd was. Dat de mannendracht veelal snel verdween, had te maken met allerlei praktische zaken (zoals de dienstplicht). Soms was de regionale afkomst van de man nog slechts in bepaalde details af te lezen. Anders was dat bij het vrouwenkostuum. Vrouwen waren gemakkelijk te herkennen als zij bijvoorbeeld uit Ameland (linksboven), de Zuid-Hollandse eilanden (midden), Vlieland (rechtsboven) of Urk (rechts) kwamen. (NOM/ZZM/OR)

De 'Russenoorlog'

Dat de Waddeneilanden ook in de Tweede Wereldoorlog een eigen geschiedenis kenden, blijkt onder meer uit het feit dat ze veel later dan het vasteland zijn bevrijd. Pas weken na 5 mei 1945 werden de Duitsers er afgevoerd: van Texel op 20 mei, van Vlieland op 30 mei, van Ameland op 2 juni, van Terschelling op 6 juni en van Schiermonnikoog pas op 11 juni. Texel had na de Duitse capitulatie zelfs nog te maken met de naweeën van een felle veldslag: de zogenaamde Russenoorlog, al is die benaming misleidend.

Het oorlogsmonument op de Georgische begraafplaats Lolade in Oudeschild. (RG)

In februari 1945 werd op het eiland een gemengde eenheid van ongeveer 800 Georgiërs en 400 Duitsers gelegerd: het 822ste Georgische Bataljon. Eerder door de oprukkende Wehrmacht in de Sovjet-Unie krijgsgevangen gemaakt, hadden de Georgiërs voor de keuze gestaan om in het Duitse *Ostlegion* dienst te nemen of in kampen erbarmelijk te verkommeren. Velen verkozen het eerste. Texel was in de luwte van het krijgsgewoel gebleven. Dat veranderde in de nacht van 5 op 6 april 1945. De Georgiërs kwamen toen in opstand tegen de Duitsers. Ze vreesden naar het front te zullen worden gestuurd. In de Sovjet-Unie zouden ze als verraders worden gezien, maar ook als ze in handen van de geallieerden zouden vallen zag het er volgens hen slecht voor ze uit. Ze besloten daarom tot de operatie 'Dag der Geboorte': een onverhoedse massaslachting onder de op Texel aanwezige Duitse militairen.

Honderden Duitsers verloren die nacht het leven. De kustbatterijen waren echter nog in Duitse handen en al op 6 april werd Den Burg beschoten, ook door geschut uit Den Helder en Vlieland. Snel aangevoerde versterkingen drongen de Georgiërs naar het noorden. Geholpen door Texelaars hielden velen zich schuil voor Duitsers die het eiland uitkamen. Door de opstand kwamen 117 Texelaars, 565 Georgiërs en een onbekend aantal Duitsers – schattingen variëren van 420 tot ruim 2000 – om. De materiële schade was enorm.

De geallieerden weigerden het eiland te ontzetten. Pas op 20 mei arriveerde een klein

contingent Canadezen, dat de Duitsers en daarna de overlevende Georgiërs afvoerde. De Duitse doden werden ter aarde besteld op de Algemene Begraafplaats in Den Burg en later herbegraven in Ysselsteyn, de Georgische kregen een erebegraafplaats op de Hoge Berg. Texel bleef met een sinistere oorlogserfenis achter.

De herinneringen aan en meningen over het Georgische optreden zijn sterk verdeeld. Sommigen vinden dat de Georgiërs met een zinloze actie hun eigen hachje wilden redden en daardoor het eiland in het verderf stortten; anderen zien hen als helden wier nagedachtenis blijvend geëerd moet worden. Positief of negatief, tussen Texel en Georgië is een bijzondere band blijven bestaan.

Ten noordoosten van Schiermonnikoog liggen de onbewoonde waddeneilanden Rottumerplaat en Rottumeroog. Beide eilanden zijn beschermd natuurgebied, die niet vrij toegankelijk zijn. Rottumerplaat en Rottumeroog zijn rust- en fouraeregebieden voor allerlei bijzondere vogelsoorten. Om toezicht te houden, verblijft er in de zomerperiode een vogelwachter. In 1971 verbleven de schrijvers Godfried Bomans en Jan Wolkers gedurende enige tijd op Rottumerplaat. Hun enige contact met de buitenwereld vond plaats in dagelijks radicontact met presenter Willem Ruis. Wolkers vond het geweldig op Rottumerplaat. Bomans niet. Hij vond het vreselijk als de meeuwen rakelings langs zijn hoofd scheerden. Hij was er bang en diep ongelukkig. Hij noteerde echter dat hij geen schijtlaars was, omdat hij '1. hier anders helemaal niet zou zitten, 2. het had opgegeven, 3. mijn moeilijkheden hier niet uit vrees voortkomen, maar uit de omstandigheden en uit mijn gezondheid'. Vijf maanden later overleed Bomans thuis aan een hartaanval. (SFA)

feesten als een relict uit heidense tijden, die door het 'isolement' van de eilanden bewaard waren gebleven. Van der Ven en geestverwante volkskundigen waren geneigd om via een verwijzing naar de ouderdom van een traditie een stempel van continuïteit en authenticiteit te verlenen. Wat oud was, was echt.

De schaarse bronnen maken echter duidelijk dat de oorsprong van de Waddendemonen eerder in de 19de eeuw dan daarvoor gezocht moet worden. Toch hebben eilanders de mythe van een heidense oorsprong met graagte omarmd. Waarom zoveel belang gehecht aan ouderdom? Een 'heidens' stempel moet een feest of ritueel kennelijk 'bijzonder', 'anders', 'echt' maken. Dat de traditie veel minder oud is dan folkloristen wel meenden, maakt haar natuurlijk niet minder eerbiedwaardig en betekenisvol. De feesten zijn bovendien niet statisch geweest maar steeds veranderd, dreigden soms zelfs te verdwijnen maar werden steeds weer gerevitaliseerd. De interessantste ontwikkeling is wel dat ze in de loop van de 20ste eeuw zijn getransformeerd van vooral een verkleedpartij en maskerade tot een ongezoeten commentaar op eiland- en dorpsgebeurtenissen uit het bijna voorbijge jaar. Daardoor zijn voorstellingen alleen voor insiders te begrijpen, wat ze tegelijkertijd minder interessant voor toeschouwers van buiten het eiland maakt. Pottenkijkers van de overkant zijn ook niet welkom.

Juist het tentoonspreiden van kennis over de eiland-samenleving kan het gevoel van het deel uitmaken

van een unieke en onderscheiden gemeenschap versterken. Daardoor worden symbolische grenzen getrokken die aangeven wie wel en wie niet tot die gemeenschap behoren. Het feest is zo een belangrijk vehikel voor identiteitsvorming geworden. Dat geldt trouwens ook voor andere feesten – oude en nieuwe. Terschelling koestert de traditie van het 'op 'e riid' gaan; een tocht per huifkar over het eiland naar het kweldergebied Grië, al wordt daaraan nu een wat andere invulling gegeven dan pakweg een eeuw geleden. Naast zulke feesten die een respectabele geschiedenis hebben zijn er natuurlijk ook kort geleden bedachte 'tradities'. Zo viert Wieringen sinds enige tijd vanaf Hemelsvaartsdag de vierdaagse Hippofoesten, waarin onder andere Wieringer folklore een rol speelt. Zulke sociale gebeurtenissen, waarbij vaak met een idee van de eigen identiteit wordt gespeeld, smeden de lokale bevolking hechter aanen.

Enheid in verscheidenheid

Als men aan eilanders vraagt wat ze anders dan vastelanders maakt, zullen ze als verklaring vaak verwijzen naar een eigen 'eilandmentaliteit'. Op het grootste Waddeneiland zeggen de inwoners dikwijls 'Texelaars zijn aars (anders)'. Texel is niet alleen een geografische en bestuurlijke eenheid, maar lijkt op het eerste gezicht ook een homogene sociaal-culturele eenheid, waar het belang van het eiland voorop staat. Dat Texel een homogene eenheid zou vormen is een tegenover 'overkanters' zorgvuldig in stand gehouden mythe. De Texelse samenleving is geen culturele monoliet, maar heterogeen en pluriform: een eenheid in verscheidenheid.

Ten opzichte van vastelanders ziet men zich inderdaad graag als eenheid, maar binnen de eilandsamenleving trekt men allerlei symbolische grenzen, die in veel gevallen overigens te maken hebben met een groeiend zelfbewustzijn. Zo wordt onderscheid gemaakt tussen 'echte Texelaars', 'Texelaars' en 'import', althans door de eerstgenoemden. Onder de categorie 'import' worden nieuwkomers verstaan die nog maar betrekkelijk kort op Texel hun domicilie hebben. 'Echte Texelaars' is degene, die al langere tijd op het eiland woont, er meestal ook geboren is, maar wiens ouders' of grootouders' wieg niet op het eiland heeft gestaan. Tot de categorie 'echte Texelaars' worden diegenen gerekend, wier geslacht al vele generaties op het eiland leeft. Ze dragen achternamen als Bakker, Boon, Dogger, Drijver, Dros, Eelman, Hin, Keijser,

Voor Texel is de schapenhouderij een belangrijke tak van landbouw. Het eiland telt tegenwoordig zo'n 14.000 schapen, ongeveer evenveel als het aantal inwoners. Den Burg had iedere maandag-morgen een traditionele schapen- en lammerenmarkt, waar Texelse schapenboeren elkaar ontmoetten en waar handel werd gedreven. Tegenwoordig herinnert nog één keer per jaar een schapenmarkt op de eerste maandag van september aan de markten van weleer. Handelaars uit binnen- en buitenland komen erop af. Den Burg, 1967. (BT)

Kikkert, Lap, Roeper, Van der Vis, Vlaming, Witte of Zijm, met steeds terugkerende voornamen vanwege het gebruikelijke vernoemen van kinderen naar grootouders.

Echte eilanders

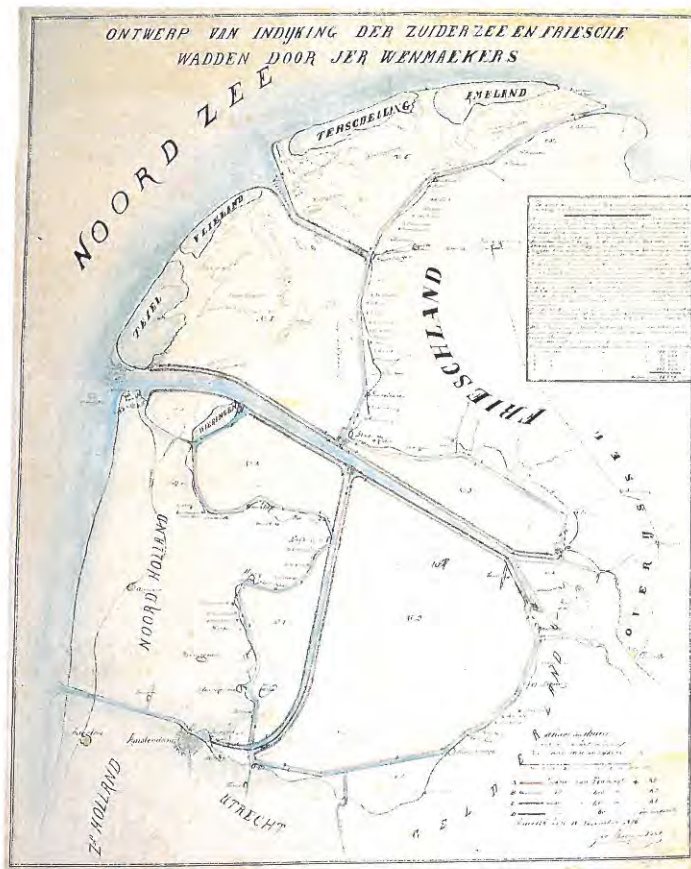
De term 'echte Texelaars' verwijst naar een diepe worteling en heeft een symbolische lading. Degenen die zich als zodanig beschouwen zijn daar buitengewoon trots op en voelen zich deel uitmaken van een hechte 'wij'-groep, die zich van anderen onderscheidt. Op Terschelling is het al niet anders: volgens relatieve nieuwkomers gaan er generaties overheen voordat de oude garde iemand als Terschellinger accepteert. Er wordt, met andere woorden, aanzienlijke waarde aan het lidmaatschap van lokaal gewortelde geslachten gehecht. Dat geldt nu, maar dat gold niet minder in het midden van de 19de eeuw. Dat weten we onder andere uit het dagboek van de doopsgezinde dominee Jacob Huizinga (grootvader van de beroemde historicus), zelf een nieuwkomer op Texel. Hij maakte wat dit betreft een hele reeks aantekeningen. Op 10 juni 1853 noteerde hij bijvoorbeeld dat burgemeester Keijser tegen hem had gezegd 'dat ik [Huizinga] hier vreemdeling was en altijd bleef, daar zij als Texelaars hier geboren waren, leefden en stierven'. Eilanders is men dus niet zomaar.

Naast de differentiatie tussen echte Texelaars, Texelaars en import wordt onderscheid gemaakt tussen de bewoners van de diverse dorpen. Men zegt ervan, dat die elk een eigen karakter hebben en dat de 'mentaliteit' van de onderscheiden dorpelingen aanmerkelijke verschillen kent. Dit heeft deels te maken met het type bedrijvigheid. De Koog en De Cocksdorp zijn het sterkst op toeristen gericht; Den Hoorn is meer gemengd toeristisch-agrarisch; Den Burg is het bestuurs- en voorzieningscentrum; De Waal een boerendorp; Oudeschild en Oosterend profileren zich als vissersdorpen. Lokaal chauvinisme is de dorpelingen niet vreemd. Ze geven soms aan nooit in 'dat andere dorp' te willen wonen. 'Mij krijg je niet in Oudeschild,' vertelde me een Oosterender, 'maar een Oudeschilder gaat nooit in Oosterend wonen.'

Bijnamen

Ook in het verleden werden er al verschillen tussen de dorpen opgemerkt. Zo schreef een anonieme auteur in 1830: 'Aan den Burg, ... dat een landelijk vlek is, waar de meeste burgers kooplieden, winkeliers, ambachtslieden, enz. zijn, en de voornaamste bewoners, die aldaar in verschillende posten of betrekkingen geplaatst zijn, of wier families aldaar leven, van buiten het Eiland zijn, wier omgang noodwendig op de andere standen

moet invloed hebben, aldaar neemt men onder beide sekten der geboren *Texelaren* een geheel anderen geest en manieren waar, dan aan het *oude Schild*, waar de rondheid, gulheid en ook wel zeer luidruchtige vrolijkheid gevonden wordt, die den zeeman veelal kenmerkt. Aan het *Oosterend*, de *Waal*, en op het platte land, kunt gij weër al het stijf eenvoudige en eigenaardige van den boerenstand vinden. Dit gaat zoo ver, dat elk dorp een zeker gevoel van eigen-ik heeft ten aanzien der andere, hetwelk zich soms in kleinigheden zelfs openbaart.' Deze grenzen werden eertijds gesymboliseerd door het gebruik van collectieve bijnamen: zo werden Hoorders 'stienepickers' genoemd, Oudeschilders 'skilderbokken' of 'koekfreters', Oosterenders 'gortbuuken', Burgers 'skettrekkers', Kogers 'sondbuuken', Waalders 'stoepslijters' en Cocksdorpers 'vingerbieters'. Juist het feit dat men voor elkaar zulke scheldnamen bezigde duidt erop dat men óók sterk op elkaar betrokken was. De antagonistische betrekkingen kregen soms gestalte in de vorm van rivaliteit tussen jongeren uit de onderscheiden dorpen. Maar met de toegenomen bereikbaarheid en mobiliteit en de daardoor geïntensiveerde contacten vervaagden zulke sociale grenzen en kregen ze een meer symbolische lading. Ook binnen dorpen trok men grenzen, bijvoorbeeld op grond van klasse, stand, beroep of levensbeschouwing. Zo bestond er in Oosterend van de 19de eeuw tot voor enkele decennia een duidelijk onderscheid tussen boeren en vissers. 'Van een zeiltje komt een dweiltje, maar van een kalf komt een koe', plachten de eersten te zeggen, waarmee ze aangaven dat de visserij een kommerfvol en onzeker bedrijf was en visserszoons geen goede huwelijkskandidaten voor boerendochters.

^ Verschillende keren is geopperd om de behoefte aan land te stillen met (gedeeltelijke) indijking van de voormalige Zuiderzee. In 1876 diende de Belgische ingenieur J. Wenmaekers dit plan in, waarbij de Waddeneilanden aan het vaste land zouden grenzen. (NA)

< Met enige regelmaat stranden walvisachtigen op de eilanden. Deze dode butskop spoelde aan nabij Oudeschild, 1955. (BT)

Eilanders zijn trots op hun eigen identiteit. Texelaars noemen hun eiland niet voor niets liefkozend 'Het Gouden Boltje'. De bijnaam voor Vlielanders, 'geiten', is een stuk minder vleidend. De geitenhoederij speelde er een belangrijke rol. Hoe het ook zij: de bewoners van de waddeneilanden koesteren hun eigenheid. Voor toeristen is best plaats – als ze na verloop van tijd maar weer naar de overkant terug gaan. (NOM)

Belangrijker nog waren tegenstellingen op grond van religieuze gezindte. Het dorp – het 'Jeruzalem van het noorden' – was in twee kampen verdeeld: dat van de 'fijnen' (de precieze calvinisten) en dat van de 'groven' (de rekkelijke protestanten). Dit onderscheid kreeg deels een ruimtelijke weerslag, bepaalde wie met wie trouwde, bij welke winkelier men zijn grutten kocht en verdeelde tevens het verenigingsleven in het dorp. Zulke scheidslijnen binnen het dorp zijn echter na 1960 onder invloed van de deconfessionalisering en ontkerkelijking steeds meer vervaagd. Bovendien presenteren de dorpingen zich naar buiten toe steeds als een gesloten front, vooral ook tijdens hun vijfjaarlijks feest: Oosterend Present.

Het 'eilandgevoel'

Uniek zijn zulke tegenstellingen natuurlijk niet: zoals we uit Cor Bruijns *Sil de Strandjutter* weten, was er op Terschelling eveneens een sterke rivaliteit tussen 'Oost' en 'West', zij het voor een deel op weer andere gronden, namelijk de klassentegenstelling tussen de hoge heren en het gezag enerzijds en de 'eenvoudige' eilanders anderzijds. Meer in het

algemeen zijn sociaal-culturele onderscheidingen uiteraard niet specifiek voor een eilandcultuur. Maar in de dagelijkse eilandpraktijk vormen zulke sociale afbakeningingen wel belangrijke referentiekaders voor de omgang met elkaar. Ze verschaffen de mogelijkheid tot oriëntatie in de wereld en beïnvloeden in hoge mate wie met wie omgaat, alsook de inhoud en aard van die relaties. De honger naar informatie is daarom groot: men moet elkaar als eilandbewoners kunnen plaatsen en goed op de hoogte zijn van elkaars wel en wee. Dit draagt bij aan de hechte integratie van de eilandsamenleving, die verder, vooral in de winter, wordt bevorderd door een uitgebreid verenigingsleven op alle eilanden. De sociale controle is sterk. Men volgt elkaar, met alle positieve en negatieve kanten, solidariteit en roddel, van dien. En al is dat een façade, naar de buitenwereld toe presenteert men in de regel toch een harmonieus beeld van een homogene en harmonieuze eilandgemeenschap. Het is misschien onmogelijk om de essentie van een eilandcultuur te beschrijven, waar het om gaat is dat eilanders zich anders voelen, daar hun zelfbesef en eigenwaarde aan ontlene en dit aan vastelanders laten merken.

Colofon

het Alledaagse Leven, *Tradities & trends in Nederland* is een uitgave van Waanders Uitgevers in Zwolle en het Nederlands Centrum voor Volkscultuur in Utrecht, i.s.m. het Nederlands Openluchtmuseum en het Meertens Instituut. het Alledaagse Leven verschijnt in het kader van het Jaar van de Tradities.

www.hetalledaagsleven.nl
www.volkscultuur.nl
www.waanders.nl
www.traditie.nl
www.openluchtmuseum.nl
www.meertens.knaw.nl

Redactie Johan de Bruijn, Cor van der Heijden, Stijn Reijnders en Ineke Strouken
Eindredactie Stijn Reijnders
Beeldredactie Johan de Bruijn
Bijdragen Johan de Bruijn
Basisstramien Manifesta, Rotterdam (Inge Croes-Kwee)
Vormgeving Roelof Koebrugge BNO
Druk Waanders Drukkers Zwolle

2010 Uitgeverij Waanders b.v. Zwolle
www.waanders.nl

Verklaring van de afkortingen:

ANP: Algemeen Nederlands Persbureau, Rijswijk
BT: Beeldbank Texel, Den Burg
FM: Fries Museum, Leeuwarden
FSM: Fries Scheepvaartmuseum, Sneek
GS: Fotografie Geert Snoeijer, Amsterdam
KDC: Katholiek Documentatiecentrum, Nijmegen
MB: Fotografie Marcel van den Bergh, Altforst
NA: Nationaal Archief, 's-Gravenhage
NE: Nieuwland Erfgoedcentrum, Lelystad
NOM: Nederlands Openluchtmuseum, Arnhem
OR: Museum 't Oude Raadhuis, Urk
PC: Particuliere collectie
RA: ReclameArsenaal, Amsterdam
RG: Fotografie Rob van Ginkel, Den Hoorn
WA: Waterlands Archief, Purmerend
ZA: Zeeuws Archief, Middelburg
ZEBI: Zeeuwse Bibliotheek, Middelburg
ZZM: Zuiderzeemuseum, Enkhuizen

De uitgever heeft zijn uiterste best gedaan de rechten met betrekking tot de illustraties te regelen volgens de bepalingen van de Auteurswet. Zij die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, worden verzocht contact op te nemen met de uitgever.

Van werken van beeldende kunstenaars, aangesloten bij een CISAC-organisatie, is het auteursrecht geregeld met Pictoright Amsterdam. C/o Pictoright Amsterdam 2010.

Losse nummers zijn verkrijgbaar bij boek- en tijdschriftenhandel. Prijs €5,95

Abonnementen

Voor abonnementenopgave, inlichtingen en adreswijzigingen kunt u zich wenden tot:
Waanders Uitgevers, Postbus 1129, 8001 BC Zwolle
tel. 038 4673400, fax 038 4673401
abonnementen@waanders.nl www.hetalledaagsleven.nl

Het abonnement kan op elk gewenst moment ingaan. Opzegging dient schriftelijk te gebeuren (opzegging gaat in na lopende periode van 5 nummers). Voor betaling van het abonnementsgeld ontvangt u een acceptgiro. U kunt ook per automatische incasso betalen. Prijzen van losse nummers en abonnementen onder voorbehoud van wijzigingen.

Deel 33

Razzia's & rookbommen

Auteur: Cor van der Heijden

*Wat hebben Nederlanders toch met (of tegen) het gezag?
Lees het in deel 33 van het Alledaagse Leven!*

Omslag voorzijde: Gidsenband van Texel op de boot, omstreeks 1960. (BT)

Omslag achterzijde: De vuurtoren op Urk omstreeks 1930, geschilderd door H. Kok. (OR)

het Alledaagse leven

TRADITIES & TRENDS IN NEDERLAND

'TEXELAARS ZIJN ANDERS', ZEGGEN DE BEWONERS VAN HET NOORD-HOLLANDSE EILAND OM HUN ONDERSCHIED MET DE VASTELANDERS AAN TE GEVEN. WAARIN UIT ZICH DIE EILAND-MENTALITEIT? IN HET BESTAAN VAN TESO (TEXELS EIGEN STOOBOOT ONDERNEMING), HET OUWE SUNDER-KLAASFEEST OP 12 DECEMBER, HET VERSCHIL TUSSEN ECHE TEXELSE FAMILIES EN DE IMPORT VAN HET VASTELAND OF IN HET BESTAAN VAN EEN TEXELSE COURANT? WAT IS PRECIES KENMERKEND VOOR DE EILANDCULTUUR? WELKE TYPISCHE RITUELEN HEBBEN ZIJ? EN HOE ZIT HET OP DE ANDERE NEDERLANDSE (GEWEZEN) EILANDEN?

ISBN 978-90-400-2188-6 €5,95

Waanders Uitgevers
Nederlands Centrum voor Volkcultuur
i.s.m. Nederlands Openluchtmuseum en
Meertens Instituut

